

Kako se imajo naše kmetije popravljati, de bo práv?

Ljubi kmetje! v svojim shivljenju toliko od kmetovskih poprav govoriš, de bi se skoraj zbuditi mogli, kako de je she mogozhe, de se na tém ali unim kmetišhu (gruntu) she kaj popraviti da, na katerim si je priden gospodar shé trideset in vezh let prisadeval, svojo kmetijo popraviti, ako bi ne bile misli od teh rezhi tako raslozhne in ko bi ne bilo tako raslozhnih rezhi, ktere se popravljati dajo.

Zhaf in okoljstave kmete vezhkrat zló k naprotnimu ravnanju silijo, pa vunder si je shé sleherni kaj popravil, ali domishljeje si faj, de si je. Eden prekoplje svoj travnik in ga predela v polje, drugi je sa pomnoshenje klaje skerben, tretji prerahljá pušto semljishe in predela ga v vinograde ali ga pa s murbljami ali s sadnim drevjem obfadi.

Vsi imajo prav, zhe take poprave le kaj zhasa terpijo, zhe manj veljajo, kakor denarjev vershejo, zhe se okoljnoštim zéliga kmetishtva, kterih nihzhe is nemar ispušiti neshmé, dobro podajo in zhe so prihodni obilnišhi pridelki israjtani.

Vidili ste shé gotovo, de je gospodar kmetišha, de bi njivi mozhvirnost odvsél, grabne skopal, ki so bili koristni, ki so se tudi mnogo lét koristne iskasali in umnost in pridnost gospodarja kasali. Na mokre leta je vezh fufih sledilo, grabni so se podfuli, prihodni kmet koristi ni sposnal, in ker je mislil, de so nepotrebni, jih je dal safuti. Oralo se je sopet tam, kjer poprej ni bilo mogozhe.

Drugi kmetje mislijo, de svojo kmetijo popravijo, zhe svojo shivino pomnoshijo, ali zhe si boljshih, koristnišhih shivalsh omislijo. Prav imajo, zhe so le tudi skerbéli, boljshiji shivini tudi bolji in mozhneji klajo dajati in si rasun tega tudi planinsko kmetijo tako popraviti, kakor se poboljšhati dá, zhe se ali na pomnoshenje in poboljšhanje pridelaniga sená ali na poboljšhanje mozhnih pridóbkov in boljshi ofkerbljenje shivine gléda.

Pa zhe so poprave v našim kmetovanju she tako mnoge in tudi biti snajo, bodete vunder naših misel, de vsaka poprava le v dolgo terpezhim poboljšhanju semljé, v pomnoshenju in poshlahtnenju (vsake forte) pridelkov in torej tudi v tem leshí, de vse kmetovanje tudi vezh vershe. Zhe tega is nemar ne spušite in tudi to dofeshete, smete serzhno rezhi: „Jest sim svojo kmetijo popravil.“

Semljine (Grunti), ktere vi obdelujete, so njive, vinogradi, reja murbelj in sadja, travnizi, pashe (s planinami) in gojsdovi. Sleherno téh hozhe po svojim obdelovano biti; vse se pa poslédnizh vunder véshe na eni strani na dobro posnanje perší, njenih delov, njene lége, na

drugi strani pa na posebne potrebe mnosh selsh s pogledam na perst, légo in osrazhje (Klima), kakor tudi na pametno obdelovanje, na shetev ob pravim zhasu, na daljši oshlahtnenje sa potrebovanje ali rabe in prodajanje. Raft in rodovitnost selsh je vse, kar semlja, osrazhje in pridnost isdá.

Kadar se gléda, zhe je semlja sa rejo eniga ali drusiga selsha pripravna ali ne, je tudi na tem veliko leshézhé, kako se imajo semljishta (njive in travniki) eno proti drusimu; zhe se dá nekaj od njih bolj sa druge rezhi vpotrebovati ali ne; sakaj pri obdelovanju kakiga semljishta bi se imélo vselaj na kraj ali mésto gledati, na katerim leshí.

Kmetu so k pomnoshenju rodovitnosti njiv, travnikov in pash zhvetérne gnojila (forte gnojá) od shivalsh, selsh in od perší dane. Pa vunder ne smé is nemar spušiti, de móra sleherni, kdor hozhe svojo kmetijo ref popraviti, s pripravljenjem gnojá sazhéti in de se tudi gnojá prav poslushi. Gnojishe je sa kmeta prava slata jama; sakaj bres dobriga in obilniga gnojá se ne dajo ne rodovitne njive ne obilne shétve, ne debéle klaje, ne dobri travniki in pashe sa dolgo zhasa pridobiti.

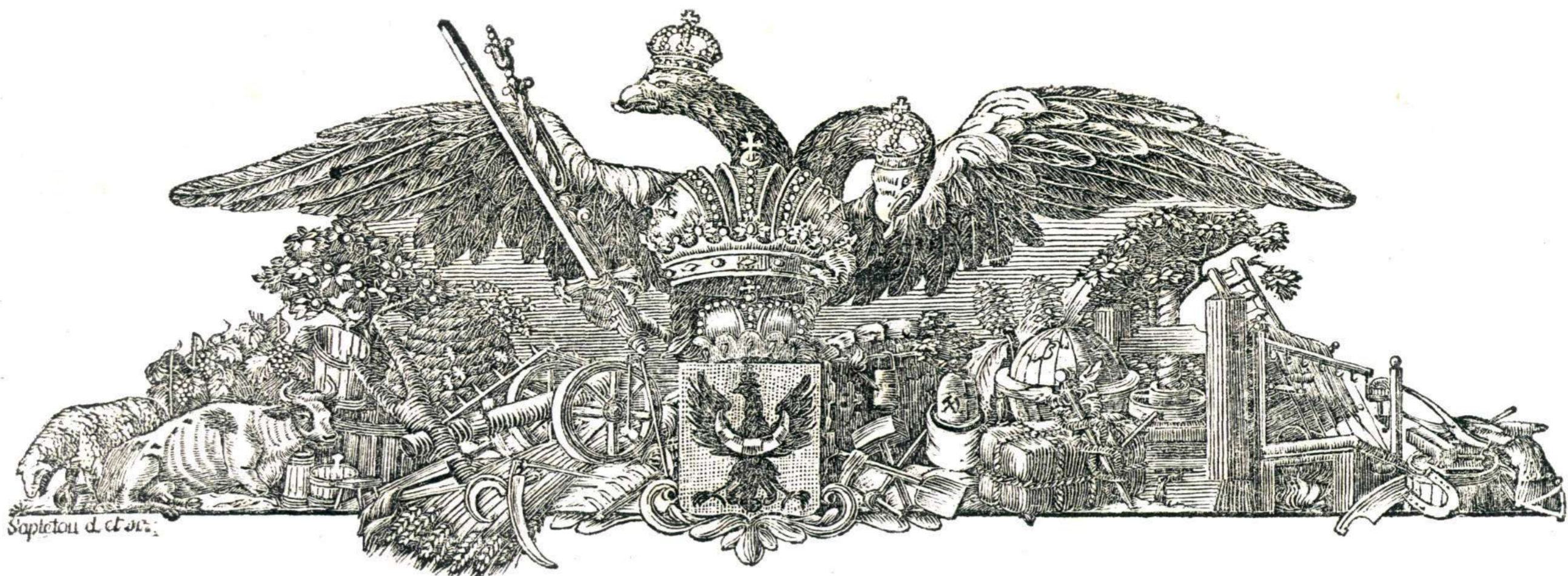
Škufheni kmet, ki sna misliti, prav dobro vé, de se selsha nekonzhno po vlastnosti perší vershejo, s poglédam na terdnost njenih délov (talov), njene delavnosti in mozhí vlashnosti in toplóte in drusih rezhi, ki so s peršjó smeshane, po njeni visheji ali nisheji legi, — prosti ali bolj sakriti, — po rasprostenju hribov in dolin in poslédnizh po tem, kako semlja visí. Kmet, ki bi lámo po vlastnosti naverhne njivne perší mozh semlje sodil, ne gledezh na vlastnost spódné perší in osrazhja, bi se marfikadaj smotiti vtegnil. Bolje je po tém, kar vfa raft selsh isdá, rodovitnost semljé soditi; sakaj v tém se vsi delavni usroki sedinijo. Škoraj bi ne bilo tréba opomniti, de se zhes tó le po bolj dolgi skufh-nji prav soditi more; sakaj tista semlja obrodí v fufih in mokrih létih v zhasih vse drugazh, in le mnogo tazih skufhinj naf bode prav poduzhilo.

(Dalje sledi.)

Kogá so drushbe sa obertnost *)? Káj je njih namen sploh in koliko dobriga se smé slasti naša deshéla od notrajno - avstrijanske drushbe sa obertnost nadjati?

Nihzhé nemore tajiti, de ste se v poslédnih létih frézhniga mirú kupzhija in obertnost (Industrie) tako povsdignile, de ste nam shivesh in delavnost dale, kakor ju samo blagoslovi mirú dati morejo. Obertnik (rokodélnik) sdaj vezh negléda po

*) Obertnost se imenuje sploh vse, kar antverharji, Fabrike in kupzhija sa zhlovéshke potrebe delajo.

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 4.

V frédo 26. Maliga Šerpana.

1843.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svitlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hišhi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pošhti, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošhti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol leta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pošhtah se snajo dobiti.

Prôshnja.

S veseljam na snanje damo, de se je sgodilo, kar smo voshili: namrezh de so té novize ne samo v naši deshéli, ampak tudi na Šhtajerskim, Koroshkim, Gorishkim, Tershahkim, Horvahkim in zló v Dalmazii veliko prijatlov nahle. Ker so se novize tako v vse naše sofédne deshele rasshirile, voshimo, de bi naši prijatli tudi is téh deshel svoje skušnje, povésti is njih sejmov, osnanila svojih isnájdb, posebne pergodbe, novo natisnjene bukve ali knjige i. t. d. vedit dali. S veseljam bodemo vse v téh novizah na snanje dali in tako storili, de se bó v téh listih vse bralo, kar kmetijstvo in obertnost teh deshel utizhe. To je, kar mi shelimo!

Kako se imájo naše kmetije popravljati, de bo prav?

(Na dalje.)

Vidimo tudi, de drugazh rodi semlja na gorah, in sopet drugazh v dolinah in na planjavah ali na ravnim. Na gorah so semlje skorej sploh le s shuto, debélím peskam ali s brodam naméshane, ki so se v sazhetku svetá od velikih deshevni nalivev in od povódnji rassózhene, is visjih hribov doli splasile in po nishjih polizah se rasprostile. Takih semlja rodovitnost se ravná po méri, kolikor splasena smél v zhasu bolj trohniti, in se v dobro perst in v práh preobrazhati hiti; tudi, kolikor je vezh glina, in druge trohljive sháre s njim sméshane. Semlje v dolinah in na ravnim pa so she v sazhetku po stvarjenju s nar. boljšim drobisham,

in s tanko perstjó naplávane, in bojo od leta do leta toliko bolj rodovitne, kolikor deshevni nalivi in povódnji vezh tãnjshane persti in kamnitniga prahu is visjih in is nishjih hribov spérájo, in jih potoki v doline perplavajo; sa voljo tega so semlje v dolinah, bres vsiga perstavka, ali perpomozhka, same na sebi sploh bolj rodovitne, kakor na gorah.

Pa tudi gorjanam je stvarnik perpomozhke dal, s kterimi samorejo oni, zhe le hozhejo svoje grunte ali kmetishtva popravit, in rodovitnost njih semljá pomnóshiti.

Pervo je potreba, de kmét vlastnosti svoje semlje posná; lohka rezh mu bo potem popravljeni svojo kmetijo, in snál bo vse takó obrniti, de mu bo kmetovanje verglo, kar je mogzhe.

Zhe ima kmét na svoji njivi tefhko in slo ilovno semljo, naj jo vezhkrat prerahljá; le tako bo nar hitreji njivo popravil, zhe fizer ni mozhvirna. Tefhko in debelo semljo rahljo napraviti fi mora kmét na vezh vish persadevati, in vľako téh mora po svojim obdelano biti. Eno je: on mora njivo vezhkrat globóko preorati, de nepotrebna mokrota odtézhe in se perft ofufhí. V jesénském zhafu, kadar je fizer navada sa prihodno spomladánsko létvo práho napravljati, je koriftno tefhke semlje preoravati, de jih fréfh po simi bolj sdrobi in de perhke postanejo, kar jim k vezhji rodovitnosti pomaga. Drugo je: De njivna perft rahla ostáne, je treba s drobnim, in dobro predelaním gnojám gnojiti; tudi je dobro jo v jeséni s tankim pefkam sméfhati; she bolj je, jo s shivim apnam, s rufhno in s drugo trohljino potrefati.

Zhe je pa tefhka in ilovna semlja rasun tega tudi mozhvirna, ji je tréba mozhvirnost odvséti, grabne fkopati, de vóda odtézhe, in se samók pofufhi, in kadar semlja suha postane, je prevdariti, kaj bi bilo bolj, na rezhenó pervo ali drugo visho njivo obdelovati; kadar je pod brasdo vezh ilovne, kakor druge perfti, bo njiva na spomlad mokrota dalje dershala; satorej pa tudi, zhe ravno raft posnejshi perzhenja, vender dobro donéfe, in po leti nikdar sufha sadju ne fhkodje, kér il mokróto perdershuje.

Vezh vredno sa kméta je polje obilne mokróte, kakor polje, ki mokróto hitro fpufti. Obilna mokróta se da odvséti, in njiva bo poboljšhana, zhe delovez is nemar ne fpufti, brasdo kolikaj sméfiti; na polji pa, kjer pod brasdo ila ni, bo vľa raft vfuhnila, zhe desh po goftim permakval ne bo, ker vľa mokrota pod semljo globoko odide.

Na polje tedaj, ki je presuho in pufto, velja napeljati maftne ilovne, blata is bajerjov in potokov, debéle rufhnje in vezh druge drobne trohljine, — veljá, vse to pogoftim preoravati, de se vse s brasdo samore sméfiti; kadar je to storjeno, je tréba she s gnojám mozhno gnojiti. Zhe je perloshno, je dobro, vodo is potokov, kadar jih povodinj kalí, na polje fpuftiti; tako le bo fkerbin kmét napravil, de mu bo polje rodilo.

V dolinah in na ravnotah leshí, kakor smo poprej rekli, sploh veliko rodovitne semlje, ki jo vodé in potoki naplavajo, rasun v dolinah, ki preglobóko leshé, in ki fo savoljo tega mozhvirne. Na ravnotah se da dofti shita, dofti kláje in pashe perdelati.

Kjér je lega polja perpravna, de rodovitnosti ne prehud mras, ne prevelika vrozhina ne pofhkodje, se rasun obilniga perdelanja shita in klaje tudi she mnogokteriga shivesha s pridam perdelati samóre; med téga fhtejemo pofébnó: reja sadniga drevja in murv.

(Dalje sledí.)

Navod gnojníshe koriftno napraviti.

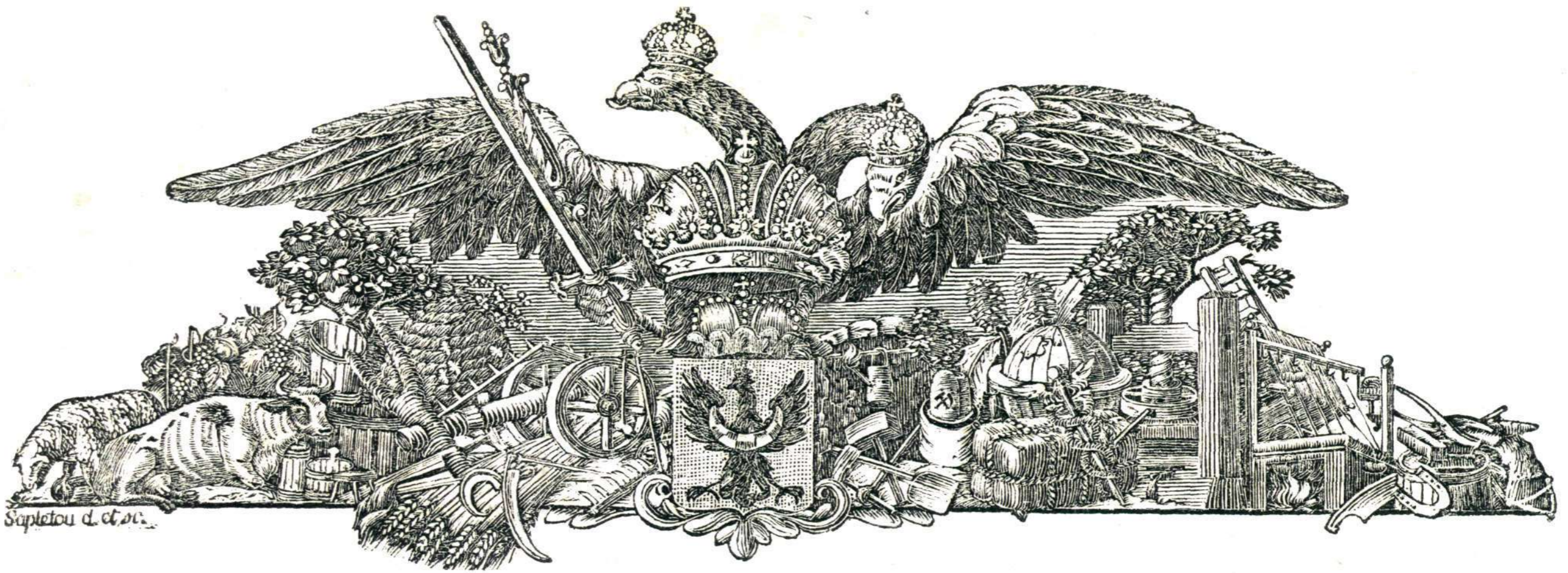
Vľak, kdor se s obdelvanjam semlje pezhá, posná potrebo, semlji s gnojám poverniti, kar mu je v selfhíh, shítih in drugih pridelkih dala; satorej mora vfaziga kmetovavza pervo fkerb biti: dobriga gnoja fi vezh ko mogozhe napraviti. Tó dosezhi, je pred vřim potrebno, koriftno napravljeno gnojníshe. Vezhji dél se vidi gnojníshe v nar nishjim kótu dvorísha, kamor ob deshevním vremenu vľa voda vkup tézhe, in se s gnojnízo vred po valnih ulizah v blishni potok odtéka. Tako isprán gnoj ne saleshe dofti in rajtenge kmetovavza vézhi dél prekrisha.

Ravno tako fhkodljivo je, gnoj na planím v vířke kupe fkladati in puřtiti, de nastil na meřti gniti, ofuhlji, trohni in na polji, kakorshna semlja fi bodi, malo isdá. Ktér kmetovavez she ni fkuřil, de gnojníza nar vezh isdá? To le, kar je mogozhe spravlati, mnoshiti in k koriftni perpraviti, bodi pervo fkerb umétniga kmétovavza. To dosezh, se gnojníshe napravi na dvoríshu ali kjér fi bodi, dva do tri zhevlje ponishano v tla v takim kraji, kjér se deshniza v kup ne fteka, in de prevezh na solnzi ni. Sraven gnojnísha se napravi fhteri do sheřt zhevljov nishkej jama obsidana in s ilovizo sabita, ali pa velika barigla nameřti sidajna v jamo postavlena, od ktére jame pokrit graben (fluf) do gnojnísha pelje, de se po njím gnojníza is gnojnísha v jamo odzéja. — Ta gnojnízhna jama bodi sakrita, de se amoniak, ki je nar bolji dél gnojníze, ne isduřhí.

Kdór kóli fi je gnojníshe na tako visho napravil, fi s polivanjam lahko pomaga, zhe je gnoj presuh, de ne trohni; dofti tezhnejshiga ga napravi, kakor je fizer bres polivanja, pofébnó, zhe ga vľak krat, kadar gnoj na kup fklada, gladko poravná, in tri do fhteri perfte na debélo s perftjo ali s zeftním blátam, slařti s sidno fhuto pokrije. Tako sloshen gnoj se koriftno sgotovi, vedno moker perhrani in se tako pomnóshi, de nar ménj dvakrat toliko isdá, kakor bi bil isdal, zhe bi se mu ne bila perft, blato ali fhuta permeshala. Slařti na travnikih tak gnoj dobro in dolgo saleshe.

Kar gnojníze v jamo ali v sód odtezhe, se sna v jeséni po puřtih njivah in travnikih politi; tode, zhe je premozhna, se ji nekoliko vóde perlije. Kdór fi pa hozhe tolikanj persadéti, de kup semlje, bodi na travniki ali njivi, v podobi liva ali lija napravi, in mnoshizo gnojníze vanj perpelje, vezh ali ménj, kakor je liv ali lij vézhi ali mánji; potem od řtrani semljo tako dolgo v gnojnízo mezhe, de je vľa popita, in zhes kake dni ta kup rasmezhe, se bo v kratkim zhudil, kaj gnojníza samore, in vezh let bo fposnal, kako je gnojníza koriftna.

Dr. Orel.

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 5.

V frédo 2. velikiga serpana.

1843.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hišhi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pošthi, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošthi veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol léta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pošhtah se snajo dobiti.

Mlatizhi.

Le safuzhimo butize,
In sazhnimo v versto bit',
Vse, kar so nashele shnjize,
More nam pod zepze prit'.

Pokaj, zepiz, in rashijaj,
De vse sernje odleti,
Hitro, urno se mi svijaj,
To me v ferze vefeli!

Kdor le pika in pa fioka,
Slushil si bo komaj krop;
Práv' mlatizh tako naj poka,
De od poda fkazhe fuop.

Kamor urni zepiz pada,
Se rasfplje klafovje,
In spod teshkiga nafada
Boshji dar, psheniza vrè.

Kmet velikrat shéljno zhaka,
De saflifhi pokat' pod,
Kakor sernje kvifhko fkaka,
Njega vsdiga ta ropot.

Dofsi se je ratej trudil,
Kadar njivo je oral,
De ni dneva fetve smudil;
Pot mu je po zhelu stal.

Tud' terpela pridna shnjiza
Sonzu vrozhimu nasprot,
R'dezhe, sagorele liza
Je oblival s zhela pot.

Sdaj mlatizhe pot poliva,
Dela zurke zhes obras;
Naj mlatizh se fonzu fkriva,
Zépiz gréje, ni mu mras.

Ena fhe naf gorka zhaka,
Ratej, shnjiza in mlatizh,
Shtruklji — in mafina pomaka,
Konz terpenja! boljga nizh!

Pokaj, zepiz, in rashijaj,
De vse krishim poleti,
Pot in prah obras pokrivaj,
To me v ferze vefeli.

Potozhnik.

Kako se imájo nafhe kmetije popravljati, de bo prav?

(Dalje sledi.)

Perpravnimu kraju bi vezh verglo murve rediti, kakor sadno drevje, sato, ker murve vsako leto gotov perdelek listja sa rejo sviloprejk ali shidnih gosenz dajo. Po krajih Dolenskiga, Spodniga Shtajerskiga, in nekterih dolin Koróshkiga (Koratana) bi se dále s velikim pridam murve rediti, in tako svilna reja perzhéti.

Nektéri pridni vertnarji sagotovijo, de fim ter tje po grahinskih pristavah murve ratajo, in de so dost listja od njih dobili, in svilnih ali shidnih gosenz si napravili.

Grahinarji posebno, ki imajo méro perpravniga polja, sraven tega pa tudi dar uzhenosti, umetnosti in drusih perpomozhkov vezh,

— tudi drugi premóshni, ki so s vřim obilno obdarovani, bi nar hitrejšhi rejo murv, s njo pa tudi rejo řvilnih gofenz napraviti samogli, de bi řvilo ali shido po vřih perpravnih krajih prędli. Naj bi premóshni posnemali, kar so v řofednih deshelah veliko pręd sazhęli; naj bi pomagali s vřo mozhjo, de bi se rėja murv in řvilnih gofenz na řlovęnskım rásřhirila; naj pręmoshni prasnim rokam delati, in potrebnim saflushiti dajo; naj kashejo pót, kjer samorejo po nji hoditi; popravili ři bojo takó ne le řvojih lařtin, in pomnoshili ne le řvojih perhodkov, ampak popravili bojo tudi lařtine kmetijske, in pomnoshili perhódke zele deshele; hvala jim bo, ker bojo drugi dobizhek řposnali in kmalo po isgledu sa njim hiteli, ki se morebili is pomankanja ali is nevédnosti sdaj řhe ne predersnejo, noviga perdelovanja sazheti. Tudi bojo řposnali, de novo obdelovanje in nove opravila ne bojo navadniga in potrebniga kmetovanja odrivale, ker delo, kar rejo murv in řviloprejk sadęne, le řtari ljudjé in taki lahko opravijo, ki niso sa drugo, in řizer nizh opraviti nimajo.

Kdor se s kmetvanjam pezhá, in od njega perhodkov shivi, kmálo previdi, de je treba ři domišljiovati, kakó bi se moglo nar vezh dobizhka od řvoje kmetije řpraviti, in de bi družina, posli in najemniki, ki vezhkrat pohajkvaajo, zhés léto sadořti opravila imeli. —

Ni sadořt le vediti, de vřivka terta le na peřhęni semlji rodi, in de vinógrad řolnzhi breg potrebuje. Kdor se s perdelovanjam vina pezhá, se mora tudi uzhati, kaj umetniga dela je potreba per vinu, od řadila terte notri da napolneniga vřivkiga řoda; posnati mora umetno řreshbo od mlade terte, in posled, dokler rodi, mora posnati umetno řreshbo vina notri da prodajenja.

Zhe je ravno snano, de se le v perpravnih řolnzhih, in tedej prav gorkih krajih tudi le prav dobro in mozhno vino perdelovati samore, je vender řef, de zhloveshka umetnořt in prid samoreta pomagati, de je vino shlahtnejřhi, boljřhi; de se dalje ohrani, in de ima viřhji zęno.

Zhe bojo vřnzharji (vinogradniki) řtare řhkodljive naváde opuřtili, in řtorili, kar řkuffhja uzhi, in kar umetni ljudjé řvétvajo: se bodo marřiktęri řhkodi odtegnili, in previdili bodo, de je prav, kakor po drugih deshelah s vřinam ravnaajo; tó naj jim bo isgled. —

Ak' travn'kov glęřhtal' ne bóte,
Vam travniki bodo puřtóte.

Vidili řmo, kakó je mogozhe is řlabih in puřtih semljá dobre njive narediti; sdaj pa hohemo nekoliko pokasati, kakó se tudi kumerne řenosheti in řapuřhęni travniki popraviti dajo, de se bo na njih vezh vkofilo.

Kdo bi ne bil preprizhan, de koliko vezh kmetija velja, zhe řo sraven nje dobre řenosheti, in řepi travniki per řiřhi. Pa vender le po red-

kim se najdejo, de bi se sa popravlanje in poboljšhanje řvojih kóřhinj kaj prida persadevati hotli. řim ter tje se malo kaj le řgodi.

Dořti kmętov je, ki miřlijo, de řenoshetam in travnikam nizh drusiga tręba ni, kakor jih pokofiti. Na nektęrih od prevelike mozhave, na drusih savoljo puřhóbe malo kaj, dořtikrat řhe toliko pizhe ne srařte, de bi se plazhalo, jo řpravljati.

(Konez řledi.)

Pomózhki v řili.

Po léti vezhkrat dvójna neřręzha tudi ljudi na deshęli sadene, de njih shivljenje v nevarnořt pride in urne pomozhi potrebuje. Sató te pomózhke v řili v novize dęnemo, ker řo namęnene, povřod in vřelaj s dobrim řvetam po mogózhofiti pomagati.

1. Kako se ima ravnaati, de, zhe je mogozhe, vtonjen zhlovek řpet k shivljenju pride?

1. Is vode potegnjenimu je tręba prezej řhe v zholnu, ali pa na bregu pomagati.

2. Péne, in vřhafi řhe kaj vode imá v pljuzhih; urno je tedaj tręba vodo ispraviti is perř. Pa ne na glavo ga pořtaviti; to je nevarno in ne móre se té řhkódljive navade dořti řvariti; ravno to vezhkrat řmert pernese in boshji řhlak rad vdari.

3. Potlej se mora vtonjenez na dęřno řtran poloshiti in tako se móra preneřti v blishno řiřho ali kozho.

4. Tam se mora vřa oblęka ř njega poręsati, pa ne prevezh gibati ga. V pogręte řjuhe ali kóze ř se mora saviti, v ogręto pořteljo poloshiti; tode glava mora biti řmiraj viřhji od nóg in teló mora na dęřni řtrani leřhati.

5. ře mora dergniti po vřim řhivótu s gorko řuho řlanęlo, s řuknam ali pa s řhetjo (kertazho).

6. Kadar je řhivot do řufiga odergnjen, je treba řlanęlo v řalmjakovzu, v řelęnovzu (řiřřhorngajřt) ali v řhganju pomozhiti in ga řpet řhe mozhno odergovati.

7. V gorkim vinu ali řhganju pomozhenih řlasiniz mu je tręba na řhliřhizo, na vřat in na obojo lakotnizo pokladati.

8. Na řesik mu je tręba kaniti nékaj kapliz vina, ali řhganja, ali řmelifovza.

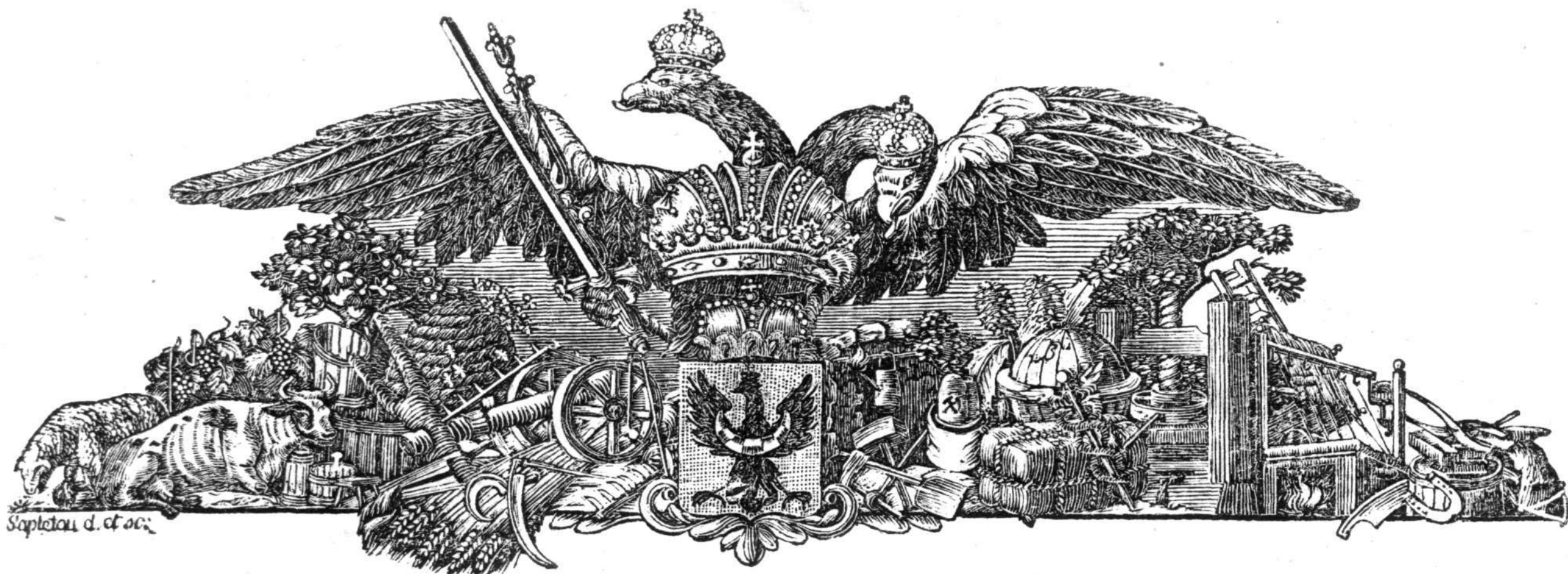
9. Po ořhiviti vtonjenez rad is řebe męzhe ali koflá; to mu je řdravo, sató mu je řhe nalash tręba, kamilzhne vóde dajati.

10. Pervizh je treba řape řkosi uřta ali nořnize vanj piřniti, pa ne pre řilno; piřhavnik ali męh je nar boljřhi sa tó.

11. Po vřpihu ga je pa treba po řhivotu lé řhe bolj řmukati in dergniti.

12. ře mora řhगतáti po vřratu in po nořfu s řkurjim peręřam.

13. ře mora s dęřko ali dilo po podřplatih

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 6.

V frédo 9. velikiga serpana.

1843.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svitlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hihi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pofhti, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natfkovavzu na Bregu Nr. 190. Po pofhti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol leta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pofhtah se snajo dobiti.

Kako se imájo nafhe kmetije popravljati, de bo prav?

(Konez.)

Po suhotnih senoshetih, zhe je perlošno, se mora ob perpravnim zhasu voda spusháti; nar bolj je to storiti koj po kofhnji, po tem po simi, tudi spomladi, dokler trava poganjati ne sazhne. Ne-ktere senosheti popijejo vezh vode, druge menj; ilovnata semlja zelo malo vode potrebuje; peshéna, rahla, in fizer suhotna semlja se mora bolj namakvati, ker se voda na nji kmalo vséde. Senosheti na hribih, in take, po kterih se voda nikakor napeljáti ne da, de bi se mogle namakvati, je dobro s gnojnizo jih poliváti, s pregnójenim drobsham, s pepélam, s shivim apnam, in s drugo drobno sharo jih potrofiti; naj bolj in sa stanovitnost pa bote senosheti popravili, zhe bote dobre persti na-nje navosili; ref je, teshko vam stane, drusiga dela se podstopiti, pa vender, ko je mogoche, in zhe je upati, de se plazha, naj se sgodi.

Presoditi mora kmet, zhe bi se veliko persadevanje plazhevalo; zhe tega ni upati, je bolj pušte in suhotne senosheti v njive preorati in té po tém možno gnojiti. Ko bi kdo take senosheti imel, de bi se na nobéno visho popravljati in poshlahtniti ne dale, de bi tudi ne verglo jih v njive preorati, in de bi se tudi zlo malo na njih vkofilo, je bolj take prostore sa kofhnjo

opustiti, in jih sa les napravljati; to je, po njih drevje nafaditi, ali pa drevniga semena nafjati.

Po mozhvirnih senoshetih in travnikih se sploh vezh vkofí; vezhdél se pa dobre pizhe ne dobi, kakor po verhovskih senoshetih.

Prevelika mozhava se da po narejenih povodnikih odtozhiti; umétni obdelovavez bo skerbeno prevdariti védel, de travniku le toliko mokróte sme odtegniti, kar je prav; sakaj iravnike, od sazhetka na veliko mokroto navájene, vse suhotne narediti bi bilo narobe.

Tudi ne samore vsák svojim travnikam mozhvirnosti odvseti. Ali so malni in jesovi ali je kaj drusiga takiga na poti, de voda nastopa; tukej drusiga storiti ni, kakor toliko persti, rufhnje in druge takshne share navositi, de bo svét vishji in de se voda vséde; savoljo tega bo na ledini, ki bo s dobro perstjo smeshana, shlahтна trava rasla.

Tudi po bréshnih senoshetih se najdejo podfuti viri, ki nimajo porédniga odtoka. Semlja se od njih napije, in se rafmozhi, de se ufadi vderajo; dostokrat se takó shkoda sgodi. Kraj tazih isvirah je posimi posnati, ker nar pred snég skopnji in selenje se káshe. Odkopati se morajo taki isviri, de voda odtézhje, in semlja se ne bo tergala, ufadi se ne bojo vderali.

Kmetu semlja rezhe,
K se mu delať nezhe:
Le obdelaj mé,
Al' obdelam té

(Star pregovor.)

Ljubi kmetje! to bo sleherni ismed val vedel, de je she nar bolj travnike in fenosheti s shivinskim gnojam gnojiti. Ker se pa to povsod in vselej sgoditi ne more, ko gnoj sa perdelovanje shita na svoje njive oberniti morate, si faj persadevajte, kaj druge gnojne mehanize v svojih gnojilskih napraviti, kakor: smeti od pometanja, pepela shiviga in shehtniga, rufhnje, persti, apna, tudi rassipa od starih sidov, fajovine, okajene strefhnize *), in vezh takih ostankov. To fharo morate na kùpu vezhkrat prevrezhi, de se smesha, in de dobro pregnije; potem je pa ob jesenskim zhasu pred snegam, ali koj spomlad, po travnikih trofite, predin seleniti sazhnejo. Trava bo potém rastla po njih, de bo veselje.

She nektére foselke so nakmètih, ki imajo velikiga prostóra, ali gmajne, kamor foséskno zhedo na pásno gonijo. Umétni foséskni moshje, zhe bi le hotli nekoliko pomisliti, kakó málo dobizhka od velikiga prostóra semlje njim pride, de po takih gonjah le malo shivesha shivína dobí, ker vezh pohódi pashe, kakor je vshije; tudi de zhèda veliko zhasa sahódi, in takó nar boljiga gnoja veliko v nizh pride, bojo sposnali, de bi bilo prav, pashnje gmajnske sa travnike oberniti. Naj bi med seboj fosedje gmajno si raspartil, in vsakimu po méri njegoviga lastniga semljisha naj mu bi bil svoj part odlozhen. Gotóvo bi se sleherni hitro pomujal, is svojiga parta vezh perdelka dobiti, kakor mu ga pušta pashnja pernefti samore.

Is gmajne bi bil s zhasama lep vert; le pokufili naj bi, zhes kaj let, perdelke vsih partov zeniti; preprizhali bi se, de bi sadajni perdelki nasproti poprejshnji sgol pashnji stó krat vezh veljali; takó, ljubi kmétji, le s mujo se kaj stori; veste, de:

Z'lo bres vse muje
Se zhrev'l ne obuje.

(Poleg némshkih noviz: Tiroler Wochenblatt.)

L.

Tézhnost shiveshov.

Vsakimu kmetovavzu skufhnja pové, de je med futram ali kermo velik raslozhik, namrezh, de ne isdá vsaka sorta pri reji shivine toliko, kolikor druga tékne. Ker se vezhkrat priméri, de kmetovavez namesti sená tudi druge pizhe in ostankov shivini povershe, in mu ni vse eno, koliko shivina bres sgube mozhí in rabe dobí, mu tukaj pokashemo, koliko tezhnosti imajo shiveshi, s kterimi navadno shivino redé, memo sená, kakor je skufhnja pokasala.

*) Kar strefhnizo od dima okajeno, sadene, hozhemo val le opominjati, de je shkodljivo, jo shivini nastiljati, ker se fajnoto kadilo shivini na pluzha vléshe, konjam se od take stetje hráfte po nogah naredijo.

100 funtov fena redi
toliko, kolikor funtov:

I. Serna od shita in sozhivja.

Pshenize	40
Ershí	45
Jezhmena.	50
Ovfa	55
Turshize	45
Ajde	50
Graha, lezhe, graharja, bôba.	40

II. Podsémeljski fád.

Krompirja	200
Pése	250
Répe	250
Korenja	250

III. Selsha sa kermo in trave.

Dobriga trávnishkiga sená	100
Slabiga " " " "	150
Detale, in detale s senam sméshane	90
Trave in selene detale	450
Perja seleniga od répe in krompirja	500
Perja sufuga od répe in krompirja	200

IV. Slama.

Od osimne pshenize in ershí	300
Od jare " " " "	250
Ovféne in jezshmenove	200
Turshizhne	250
Od lézhe	150
Proféne	200
Graharja	175
Graha	190
Boba	400
Ajde	200
Plév od shita, detale.	150

V. Ostánki od vezh rezhi.

Zherne ali sadnje móke	50
Otrobóv	70
Préshé	60
Vôlarških drósh (ostanki od mólza)	100
Ostankov od krompirja v shganjarjah	600
" " shita " "	150

VI. Lesnjina.

Perja od drévja.	150
Divjiga koštanja.	75

Kako se v globokih rudarških jamah hudi srak (luft) odshène.

Snano je, de delovzi v rudarijah vezhkrat na kraje sadenejo, kjér jim hud srak sapo sapréti in jih sadushiti hozhe. Nar bolj gotovo snaminje taziga hudiga sraka je, de v njem luzh vezh nezhe goréti. Vezh skufhinj so shé storili, kako bi se tak hud srak odgnal, pa nobena ni veliko pomagala. Nék uzhen gospod na Némshkim, Doktor Majer, je pomozhek isnalhel, ker